

על הפרשה

❖ תורה מחשבה ומוסר ❖ פרשת ויקרא ❖ א' ניסן תש"פ ❖

פרשת השבוע

החסד שבקרבן

"וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך" (ב, יג).

כתבו בדעת וקנים (מבעלי התוספות) לבאר את ענין ברית המלח, "לפי שהוא דבר המתקיים, להודיע כי הקרבת ברית לעולם לכפרה ולא לצורך הקדוש ברוך הוא שהרי אין לפניו לא אכילה ולא שתייה אלא לזכות בהם את ישראל, כי כשאדם חוטא ומקריב קרבן ומתכפר לו יודע שהוא נקי מחטאו הוא נזהר אחרי כן מלחטא ומלחיות עוד מלוכלך בעבירות, אבל אם לא היה מתכפר היה מוסיף לחטא, כמו שאחז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו ס"ד אלא נעשית לו כחיתה.

משל לאדם שבגדיו צואים אינו משמרן מן הטיט, אבל אדם שבגדיו נקיים ויפים משמרן מכל טיט, ועל זה אמר שלמה בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

כמו כן אמרו חז"ל "ואל תהי רשע בפני עצמך" (אבות ב, יג), וביאר הרמב"ם, "אם ידמה האדם עצמו פחות, לא תהיה חמורה בעיניו פחיתות שיעשה". וכן כתב רבינו יונה לפרש, "שלא יהא רשע בפני עצמו שאינו יכול לחזור בתשובה, שנמצא זה מתאיש לבו מן התשובה ואם באת לידו עבירה הותרה לו, לפי שמעלה דעתו שהיא קלה כנגד החמורות שעבר עליהן".

ומכל זה למדנו את ענין החסד בהקרבת הקרבן, שאינו לצורך הקב"ה, אלא הוא למען האדם שיוכל להתחזק ולהיות בגדיו נקיים ויפים, כדי שלא ירגיש שהוא מלוכלך ויכול לחטא שוב.

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה" (א, ב).

אמר המושגי הגר"ל חסמן זצ"ל, בקרבן נדבה אמר הכתוב "אדם" ואילו בקרבן חטאת (לקמ"ד, ב) כתוב "נפש כי תחטא". ולכאורה השם "אדם" מסמל את חלק החומר כי מן האדמה לוקח, ושם זה יותר מתאים לכתוב אצל החטא, ושם "נפש" שהוא יותר רוחני היה צריך לכתוב אצל קרבן נדבה, שאדם מקריב מעצמו קרבן.

אלא שיש לדעת שהגוף והנשמה הולכים ביחד לכל מקום, ואי אפשר להפרידם זה מזה, וכל מהות האדם שיש בו נשמות חיים בתוך עפר מן האדמה. ולכן על האדם לדעת ולא לשכוח, שבעת שהוא הולך לחטא שהנפש שלו חוטאת ולא רק הגוף, ולא מתאים לנפש לחטא. וכן בשעה שהוא הולך להקריב קרבן שצריך בזה מחשבה טהורה, צריך ליזכר שאף החלק החמרי וה"אדם" שבו הולך עמו יחד.

"ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעלה" (א, י).

כתב רש"י, וי"ו מוסיף על ענין ראשון. ולמה הפסיק, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה.

עורר הגאון ר' אברהם יפה זצ"ל, יש ללמוד מכאן כלל גדול בלימוד התורה, שאי אפשר להצליח בתורה בלי התעמקות והתבוננות, וכמו שאמרו (עירובין נג, א וברש"י) על בני יהודה שתורתם התקיימה בידם מפני שהיו מדקדקים בטעמו של דבר עד שנתיישב בלבם.

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (א, א).

אמרו חז"ל (יומא ד, ב) למה הקדים קריאה לדיבור, לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קוראו.

ולכאורה הדברים מופלאים, איך ניתן ללמוד הלכות דיבור של חולין מענין הנבואה שהיא מפלאי השי"ת עם האדם בחיר הבריאה, וביחוד ממושה רבינו שהיה מדבר עם ה' בכל עת, ומה מקום יש ללמוד מכאן לכל אדם המדבר עם חבירו.

למד מכאן הגאון ר' אייזיק שר זצ"ל, שהיוב הנהגת דרך ארץ אינה על פי חוקי הנימוס והעדינות, ואינה בגדר של מדה טובה, אלא חיוב זה של דרך ארץ עם חבירו נובע מהתבוננות מעמיקה עד כמה חביב האדם אצל הבורא, שנברא בצלם וניתן לו כלי חמדה, וכשיגיע האדם להבנה והכרה זו, יבין שהוא חייב לשמור על מעלתו בעיני עצמו ובעיני אחרים, ועליו להתנהג בכל אורחותיו כמו שנהג השי"ת עם בחיר העולם אבי הנביאים משה רבינו, ואם אינו מתנהג בדרך זה הריהו משליך מעליו את כל צלמו וערכו.

ואם כן מובן שיש ללמוד מדת דרך ארץ מדיבורו של הקב"ה עם משה רבינו.

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (א, א).

ופירש רש"י, "לאמר" צא ואמור להם דברי כבושים (תוכחה), בשבילכם הוא נדבר עמי, שכן מציון שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל במדבר כמנועים, מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדבור עם משה, שנאמר (דברים ב, טז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר, אלי היה הדיבור.

ולכאורה מאמר זה מתמיה, מדוע הם דברי כבושים, והלא שבח ותהילה הוא לבני ישראל שחשובים הם כל כך עד שבשבים עליה משה רבו לנבואה וזכה לדבר עם הקב"ה, ולולא ישראל לא היה הקב"ה מדבר עם משה, ומה יש בכך דברי תוכחה.

ביאר זאת הגאון ר' חיים זייצ'יק זצ"ל, אכן אמת הדבר שדברי שבח הן הדברים הללו, אבל דוקא מפני שהם אנשי מעלה, דברי השבח מתהפכים עליהם להיות תביעה ומשפט, כי אם יש להם יתרון במעלה אז גם התביעה עליהם גדולה, ולכן כשחטאו חטאם יותר גדול.

מספרים על מור הגר"ס זצ"ל שפעם תירץ רמב"ם קשה שרבים יגעו ביישובו, ולפתע פרץ בבכי. והסביר את בכיו, כי אם הוא מוחזק כל כך בכשרונות, ויש לו היכולת להגיע לעמקות גדולה יותר מאחרים, הרי התביעה עליו גדולה יותר משל אחרים שלא נחוו בכשרונות כאלו, שהרי האדם נשפט לפי כשרונותיו, ולפי זה השליחות שעליו למלא בעולם הזה יותר גדולה משל אחרים, ועל זה יש לבכות.

כמה מוסר והתעוררות יש ליקח ממועשה זה, שהרי כמה אדם חושב על מעלותיו שהוא מיוחד בהם יותר מן האחרים, אבל צריך לידע שהתביעה עבור זה היא גדולה יותר, והאדם הגדול כשמתבונן על מעלותיו הרי הוא רואה בכך תביעה ומשפט.

אולם יש דרישה נוספת של התבוננות שאינה מעמקות הנושא, אלא משימות לב איך להוציא לפועל את הדין והשמועה, ויש להתבונן בכל דבר וללמוד ממנו היאך להתנהג בעבודת ה'.

וכתב ציור נאה לדבר זה, מי שלומד את הגמרא (ב"מ לב, ב) שאם יש לפניו אוהב לפרוק ושונא לטעון יקדים את השונא, ואע"פ שתמיד מצות פריקה קודמת למצות טעינה, כאן צריך להקדים ולטעון עם שונא כדי לכופ את יצרו. ואף שיש כאן רק הלכה פשוטה למי שאינו מתבונן בדבר, אבל יש בה תורה שלימה בכוחות הנפש, למי שמתעמק בהלכה זו ורוצה לקנותה.

וכן הרמב"ם (איסורי מזבח ז, יא) לאחר שמנה את סדר הקדימה בשמנים הכשרים למנחות, כתב "ומאחר שכולן כשרין למנחות למה נמנו, כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשוה והפחות, שהרצוה לזכות עצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו, הרי נאמר בתורה והכל הביא גם הוא מנכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הקל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר כל חלב לה'".

ולכאורה הלכה זו היה ראוי להיות מקומה בהלכות דעות, והרמב"ם כתב הלכה זו בהלכות קדשים, וזה כדי ללמדנו איך שצריך להתבונן בכל פרשה ופרשה, ולהפיק לקח מכל דיני התורה, ולהוציא מוסר השכל מתוך ההלכות.

ואמרו על הלמדן שהיה שקוע במימרת הגמרא שכל המעלים עינו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה, והתקשה להבין את הדמיון לעבודה זרה, עד שמרוב התעמקות מצא תירוץ, ובאמצע הרהוריו נכנס אצלו עני וביקש ממנו נדבה, והלה התרגו על ההפרעה וצעק מול העני, אתה לא רואה שאני לומד עכשיו שאתה מוכרח להפריע לי? זאת היא הצורה של מי שלא מתבונן במה שהוא לומד כדי לקנות את הדבר בחוש.

"כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" (ב, יא).

בטעם האיסור של הקרבת שאור ודבש על המזבח כתב החינוך (מצוה קיז), "כי עניי הקרבן כולם לעורר מחשבת המקריב, ולפי המעשה ההוא יקח דמיונותיו בנפשו, ועל כן בהרחיק החמץ, שהוא נעשה בשהייה גדולה, יקח דמיון לקנות מידת הזריזות והקלות והמהירות במעשי השם ברוך הוא, וכמו שאמרו זכרונם לברכה הוי קל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות וכו'".

ובענין הרחקת הדבש נאמר אל הילדים רכים כדי לייסרם, שהוא סיבה לדמיון שימעט האדם מלרדוף אחר המאכלים המתוקים לחכו כמנהג הזוללים והסובאים ימשכו לעולם אחר כל מתוק, ולא יתן לבו כי אם אל המאכלים המועילים לגופו וצרכיו למחייתו ושומרים בריאות איבריו. ולזה ראוי לכל בעל שכל לבין במזונו ושתייתו, לא לכוונת הנאת מישוש הגרון".

מזכירים בברכת רצה "ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון". ויש לבאר מדוע מזכירים את הקרבנות בתפילה ואף שאין מקריבים בזמן הזה.

ובתוספות (מנחות קי, א) ביארו על פי מה שאמרו שמיכאל שר הגדול מקריב קרבנות בכל יום, ויש אומרים שהם נשמותיהן של צדיקים ויש מי שאומרים שהם כבשים של אש. ועל זה מתפללים שיבואו קרבנות אלו לרצון.

וכתב הבית יוסף (או"ח, קכ) לבאר שלפי זה לשון "ואשי" הוא על אנשי ישראל הנקריבים על ידי מיכאל, או שהוא מלשון "אשה ריח ניחוח", והיינו קרבנות ישראל שנפשותם נקרבות על ידי מיכאל.

ועוד ביארו התוס', שצריך לומר "השם את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל", ומתפללים שיכנה בית המקדש ושם נוכל להקריב את הקרבנות. ואחר כך מתפללים "ותפלתם באהבה תקבל ברצון" שיקבל את התפילות שהם במקום הקרבנות [וכן פסק הגר"א (או"ח קכ, א)].

ובטור (או"ח, קכ) פירש באופן נוסף לפי הגירסא "ואשי ישראל ותפלתם", שאע"פ שאין עכשיו עבודה מתפללים על התפילה שהיא במקום קרבן שתתקבל ברצון לפני ה' יתברך.

והבית יוסף כתב לבאר שלפי זה ביאור המילים "ואשי ישראל ותפלתם" הוא, שתפילת ישראל שהיא במקום הקרבנות תקבל ברצון.

והב"ח כתב לבאר את דברי הטור באופן אחר, "ואשי ישראל" הם שלש תפילות ערב ובוקר וצהריים שתקנו חכמים חובה כנגד התמידין שבכל יום, "ותפילתם" הם שאר התפילות של יחידים שמתפללין בנדבה על ידי חידוש, וכן מוסף בשבת וראש חודש ומועדים "תקבל ברצון".

והט"ז כתב להקשות על פירוש הטור, מדוע כפלו לומר גם את הקרבנות וגם את התפילות.

ולכן ביאר, שיש שני סוגי תפילות, יש תפילה בזמנה שהיא במקום הקרבן, ויש תפילה שלא בזמנה שיש לה שכר תפילה אבל היא לא כנגד הקרבנות, ולכן כופלים "ואשי ישראל ותפלתם" שאף תפילה כזו מתפללים לה' שיקבלה ברצון.

וכן **באליה רבה** ביאר על אותו הדרך, ופירש ש"ותפלתם" הוא על שאר התפילות שאינן י"ח ברכות וגם הם נקראים תפילה.

אמנם הפרי מגדים (משב"ז, א) הקשה עליהם שעל שאר התפילות לא שייך לומר "ברצון" שהוא רק על תפילת י"ח ברכות שהם במקום קרבן, אבל שאר התפילות שהם לצורך האדם לא שייך לומר "ברצון".

ובשו"ת תורה לשמה (מג) ביאר באופן נוסף, שהוא על התעניות שמתענים ישראל, והאדם בתענית מקריב את חלבו ודמו, וכפי שמבואר בזהר (שמות) אמר רב יהודה מתוך תעניתו של אדם מוחלישין איבריו וגובר עליו האש, ובאותה שעה צריך להקריב חלבו ודמו באותו האש, והוא הנקרא מזבח כפרה. וסיים שטוב לכוון את כל הפירושים הנ"ל.

ד. והמקור חיים כתב לחדש ולהמציא היתר חדש, שאם מוציא משא בעגלה עם שני סוסים, וכל סוס היה יכול לישא את המשא לבדו, שבשני אנשים היה הדין שפטור אבל אסור, ואמרו (שבת קנ"ג, ב) כל שחברו פטור אבל אסור, בחמורו מותר לכתחלה. ואם כן יהיה מותר לכתחילה להוציא משא באופן כזה.

אלא שכתב לדחות, שהדין של שנים שעשו בכל התורה כולה הוא איסור דאורייתא, ושנים שחרשו בשביעית או שבשלו בשר בחלב חייבים, ורק בשבת הם פטורים מקרבן. ולכן לגבי איסור שביתת בהמתו יש לומר שהוא כשאר איסורין (שאינן בו חיוב חטאת כמלאכות שבת ע"י שבת קנ"ד, א) ואין להתיר אם מוציא משא על ידי שתי בהמות.

ובהגהות **החתם סופר** (על שו"ע, רסו). והגהה זו מהכתב סופר) הקשה על דבריו, שהי"א תהיה מלאכת בהמתו חמורה ממלאכת עצמו, והרי בחד קרא כתוב "לא תעשה כל מלאכה אתה וכו' ובהמתך", ודיניהם צריכים להיות שווים.

אלא שכתב שאין להתיר להוציא על ידי שני סוסים, כי יש חשש שמא סוס אחד יתעצל באמצע הדרך וההוצאה תיעשה על ידי סוס אחד.

ובאור שמח (שבת כ, יא) תמה עליו איך רצה להתיר, והלא במשכן היו מוציאים את ארבע העגלות על ידי שמונה בקר, וע"כ שדרכו בהוצאה על ידי שנים.

והאב"י עזרי (שבת כ, ו) כתב ליישב, שאין ללמוד ממלאכת המשכן אלא את ל"ט המלאכות, אבל את מלאכת בהמתו לא לומדים ממלאכת המשכן, שאם לא כן היה חייב רק אם נשא על ידי שני בהמות וכמו שהיה במשכן [וע"י **באגלי טל** (חורש, ביאורים יג) שכתב שניידן זה הוא מחלוקת ראשונים].

אלא שכתב לדחות מטעם אחר, שרק בשני בני אדם שעשו מלאכה שהחייב הוא על כל אחד ואחד שייך לומר שאין כאן "בעשה" ואין אחד שעשה את כולה, אבל במלאכת בהמתו שהחייב הוא על בעל בהמה אין הבלל אם המלאכה נעשית על ידי בהמה אחת או כמה בהמות, שהחייב הוא על הבעלים והוא כיחיד שעשה את כל המלאכה.

ה. והנה דין זה של שנים שעשו נשנה גם במלאכת צידה (קו, ב). והקשה **התוי"ט** (שבת יג, ו) מדוע צריך לשנות דין זה שנית.

וכתב **האור שמח** (שבת י, כג) ליישב, שיש חידוש גדול בדין זה לגבי צידה, כיון שהיה מקום לחלק בין המלאכות ולומר שבמלאכות שעיקר המלאכה היא בתוצאה ולא במעשה יש לחייב אף כששנים עשאוה. וכמו שכתב הרשב"א (ב"ק נג, ב) לחלק בין הכוזה עשרה בני אדם במקלות שפטורין ובין שנים שדחפו לבור שחייבים, כיון שבהכאה החייב הוא על המעשה ולכל אחד מתייחס רק חצי מהפעולה, אבל בבור שהם רק הסיבה למוותו, והבל הבור הוא שהורגו, אם כן מתייחס ההיוק לשניהם יחד. ואם כן היה מקום לומר שגם במלאכת צידה שאין מלאכה כלל במעשה הנעילה אלא במציאות שהחיה ניצודה, ושניהם עשו את הסיבה שהביאה למלאכת הצידה, ולכן שניהם יהיו חייבים, ועל זה באה המשנה לחדש שאף במלאכה כזו יש מיעוט מהפסוק שהם פטורים [וע"י בשו"ת חסד לאברהם (מהדו"ק או"ח, כח) שהאר"י לחלק בין המלאכות בדין שנים שעשו].

ובאגלי טל (חורש, יא) כתב ליישב, ודקדק מדברי **הרמב"ם** שלענין הוצאה (בפרק א) כתב דין שנים שעשו וזה אינו יכול וזה אינו יכול, כי במשכן היה הוצאה על ידי שנים, ולכן בהוצאה שנים שעשו הוא אב מלאכה. אבל במלאכת צידה שלא היה במשכן על ידי שנים, אם כן אף שאינו יכול כל אחד לבדו הוא רק תולדה ולא אב, ולכן הביא זאת הרמב"ם (י, כג) לגבי צידה אחר שכתב את הדין של תולדות הצידה (י, כב).

א. "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם" (ד, כו).

ומבואר בשבת (צב, ב), תנו רבנן "בעשתה" העושה את כולה, ולא העושה את מקצתה. כיצד שנים שהיו אווזין במלגו ולוונן, בכרכר ושובטין, בקולמוס וכותבין, בקנה והוציאו לרשות הרבים, יכול יהו חייבין, תלמוד לומר בעשתה, העושה את כולה ולא העושה מקצתה.

ובמקום שאין אחד יכול לעשותה לבדו נחלקו ת"ק ור"ש, שלת"ק חייבים, ולר"ש פטורים.

ובטעם הפטור כתב רש"י, שהוא משום שאין דרך לעשות כך. וכן פירש שבמקום שאינו יכול לעשות לבדו ועשו שנים שחייבים כיון שזו הדרך לעשות כן.

ב. ונחלקו הפוסקים האם המיעוט הוא רק לגבי חיוב קרבן אבל הוא אסור מדאורייתא, או שאין בו אף איסור דאורייתא כלל.

ובשו"ת חכם צבי (פב) כתב שהוא אסור מדין חצי שיעור [ובדבר זה כבר נחלקו עליו שאין חצי שיעור אלא בדברים של אכילה].

וכן נקט **המקור חיים** (הערות על המגן גיבורים) (בסוף הלכות פסח), (רסו) שהוא פטור רק מקרבן אבל הוא אסור מדאורייתא.

וכן כתב **המשך חכמה** (ויקרא כו, ב) ודייק ממה שכתוב בעשרת הדברות את שמירת שבת בלשון יחיד, כיון שאין חיוב מיתה וקרבן בשנים, אבל לגבי מלאכת המשכן כתוב "ושמרתם את השבת" בלשון רבים, כדי לומר שרבים לא יבנו את המקדש ביחד שיש בו איסור מן התורה [וכתב שדבר זה נגלה אליו בחלום. וצ"ע שלכאורה דבריו סותרים למה שכתב על הפסוק "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י) שהאזהרה רק על עושה את כל המלאכה ולא מקצתה].

ובשו"ת באר יצחק (או"ח, יד) האריך להוכיח שאין בו איסור כלל, וציון לדברי הרמב"ם (שבת א, טו) שכתב, כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו ועשו אותה שנים בשותפות ובין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה וכו' הרי אלו פטורין. ובדלכה ג' ביאר הרמב"ם שכל מקום שכתב פטור כוונתו שדבר זה מותר מן התורה ואסור רק מדברי סופרים. [ובסוף דבריו כתב הבאר יצחק שכל דבריו הם מטל ילדותו וביטל את דבריו מפני דברי המקור חיים].

ובשו"ת מנחת שלמה (א, כט) הביא את דברי רש"י (שבת קנ"ג, ב ד"ה כל שבגופו) שכתב במפורש שהוא רק איסור דרבנן. וכן הוכיח מדברי התוס' (צד, א) שהקשו מדוע במוציא אדם חי פטור משום שהחי נושא את עצמו ומה המקור לכך. ורצו לומר שהוא מדין שנים שעשו שפטורין, ודחו שהנישא אינו יכול לישא את עצמו בלא הנישא ולנושא יש כח לנשאו אפילו שהיה מת, ובמקום כזה אין דין שנים שעשו פטורים, כיון שזה יכול וזה אינו יכול, ומי שיכול חייב. ולכן תירצו שלומדים זאת מהמשכן שלא נשאו דבר חי. וממה שרצו לפטור מדין שנים שעשו משום שסברו שהוא מותר מדאורייתא שהרי המוציא את החי הוא מותר מדאורייתא [וע"י בחי הגר"ח (סנטסילי) שכתב לחלק שבחי נושא את עצמו הוא פטור משום שאין כאן עשיית מלאכה כלל ועושה רק מקצת מהמלאכה].

ג. ולגבי שנים שעשו שאר איסורין בכל התורה כולה, **הפני יהושע** (שבת, שם) הסתפק בזה ונשאר בצ"ע. **ובבאר יצחק** (הי"ל) סבר שבשאר איסורין ודאי ששנים שעשו איסור יחד חייבים, ורק לגבי שבת הוא פטור משום שאין דרך לעשות כן וכמו שכתב רש"י.

ולפי זה כתב ליישב מדוע אין שוחטים במקדש על ידי שנים בשבת כדי שלא לעבור על איסור תורה, וכן אין חייבים למוט על ידי שנים כדי שלא לעבור על איסור, כיון שבכל התורה מעשה על ידי שנים נחשב למעשה וחייבים עליו, וכיון שנחשב למעשה אם כן אף לענין איסורי שבת נחשב לעשייה ויהיה חייב עליו.